

ULOGA SUBNOR-a U STVARANJU JASENOVAČKOGA MITA

Nakon završetka Drugoga svjetskog rata Savez udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata odrađivao je »priljavi posao« za ondašnje jugoslavenske vlasti u njihovim reparacijskim zahtjevima. Da bi se izvršio pritisak na njemačke vlasti za isplatom što veće ratne odštete, antifašistički borci su širili u inozemstvu izmišljeni broj od 1.700.000 stvarnih žrtava, koji je bio moguć jedino s tobožnjih 700.000 ubijenih u Jasenovcu.

Tomislav Vuković

— »Prema vaticanskoj evidenciji, u Jasenovcu je likvidirano 985.756 ljudi... i to Srba 754.387, Židova 176.932 i Roma 54.437« - vrlo pedantno pokrivena i na prvi pogled uvjerljiva tvrdnja objavljena ne tako davno u beogradskom dnevnom glasilu »Glas javnosti« (Pavle Janković: »Progon Srba i Židova u Jasenovcu«, 27. ožujka 2005), pokazuje svu otpornost jasenovačkoga mita na bilo kakve rezultate znanstvenih istraživanja, pokušaje objektivnijeg pristupa ili nepolitikantskih analiza. U spomenutom napisu, koji je tek prototip silnoga mnoštva istovrsnih teorija, izjava i napisa, ne samo u susjednoj državi tijekom više od pola stoljeća nego i u Hrvatskoj i diljem svijeta, ne navodi se znanstveni izvor, iako bi se očekivalo da se citira tobožnji ključni vaticanski dokument. Umjesto toga, napis u nastavku i dalje iznosi neke druge zadivljujuće »točne« podatke povezane s jasenovačkom temom: »Radi istine, evo samo još jednog podatka. U NDH-u, pod ustaškim pokretom, borilo se 12.879 katoličkovatikanških i hrvatskih svećenika« (isto).

Neokrnjena »jasenovačka megalomanija«

Ostavljajući po strani problematiku upornog trovanja vlastite nacionalne (pod)svijesti mržnjom i motive svojevrsne intelektualne samodestrukcije, prepuštajući to psiholozima i psihoanalitičarima, potrebno je odgovoriti na jedno od temeljnih pitanja: Otkuda uopće tako silna »moć« i »žilavost« izmišljenom broju jasenovačkih žrtava (prema današnjim znanstvenim istraživanjima) koji suvereno, neokrnjeno i nedodirljivo već desetljećima vlada u glavama ne samo nekih »običnih« ljudi nego i brojnih znanstvenika, političara, novinara i drugih javnih djelatnika? Naime, očekivala bi se svojevrsna korekcija krivih i lažnih povijesnih zaključaka nakon urušavanja ideološkog jednodimenzionalnog, nažalost, nije dogodilo. Diktatura, koja je strogo kontrolirala i znanost, otišla je u prošlost, novi rezultati nespontanog znanstvenog istraživanja ugledali su svjetlo dana, ali sve to kao da se ne tiče »jasenovačke megalomanije« koja tvrdoglavo i dalje opstaje i traje.

Pukovnici, znanstvenici, redatelji...

Prevladavajuće je mišljenje da je to zbog dugogodišnje velikosrpske promidžbe, koja je kroz ključne institucije onodobne jugoslavenske države - diplomaciju, JNA, Komunističku partiju, znanstvene ustanove, medije i dr. - podržavala jasenovački mit. To je posve točno, ali tek djelomično, i o tome postoje doista brojni primjeri, od kojih vrijedi spomenuti barem neke: vojnog povjesničara pukovnika dr. Antuna Miletića, nekadašnjeg direktora Spomen-područja Jasenovac Radovana Trivunčića i člana savjeta te ustanove general-pukovnika Jeftu Šašića, Državnu komisiju za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih

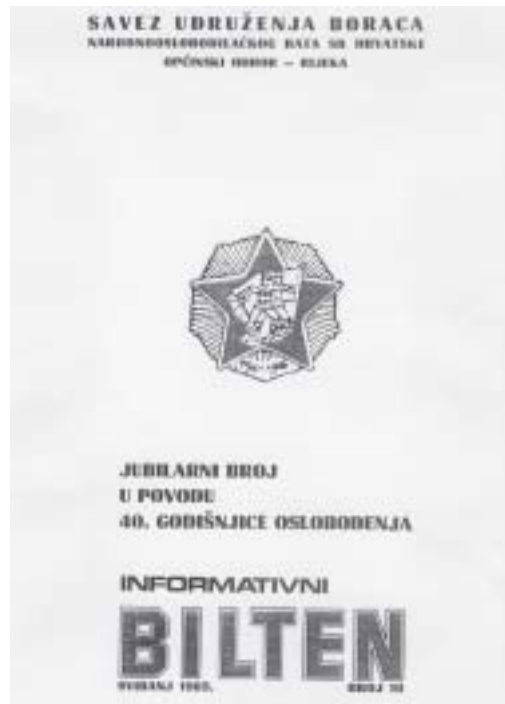
pomagača, Leksikografski zavod, Vojnoistorijski glasnik, Enciklopediju Jugoslavije, Prosvjetinu Malu enciklopediju, Vojnu enciklopediju, književnika i političara Vuka Draškovića, beogradsku novinsku agenciju »Tanjug« i mnoge beogradske dnevne listove, tjednike i časopise, Srpsku pravoslavnu Crkvu, »narodnog heroja« Milana Bastu, pisca Branimira Stanojevića, povjesničare dr. Milana Bulajića, dr. Dragoljuba Živojinovića, Viktora Novaka, dr. Vladimira Dedijera, dr. Radomira Bulatovića i Simu Simića, komunističkog dužnosnika Jakova Blaževića, filmskog redatelja Lordana Zafranovića, ondašnjega jugoslavenskog veleposlanika u Bonnu Budimira Lončara, otpravnika poslova u tome veleposlanstvu Željka Jegliča, zagrebačkog novinara Đorđa Milišu, nekadašnjeg jasenovačkog općinskog bilježnika Milana Duzemlića, Srpsku demokratsku stranku u Hrvatskoj te mnoštvo drugih (među njima i danas ugledne novinare i javne djelatnike u Hrvatskoj).

Sramotna uloga hrvatskih subnorovaca

Malobrojni su se hrvatski povjesničari još za vrijeme nekadašnje Jugoslavije usprotivili mitu o jasenovačkim žrtvama, znajući da je on bio u službi monstruoze teorije o genocidnosti hrvatskog naroda kroz povijest koja je dobila i konačnu potvrdu u napisu srbijanskog akademika dr. Vasilija Krestića »O genezi genocida nad Srbima u NDH« («Književne novine«, br. 716, Beograd, 15. rujna 1986). Među njima svakako treba spomenuti u ono doba najistaknutije: dr. Franju Tuđmana («Bespuća povijesne zbiljnosti«, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1989), Vladimira Žerjavića («Gubici stanovništva Jugoslavije u Drugom svjetskom ratu«, Jugoslavensko viktimo-loško društvo, Zagreb, 1989) i dr. Ljubu Bobana («Kontroverze iz povijesti Jugoslavije, 3«, Školska knjiga - Stvarnost, Zagreb, 1990).

Samo nekoliko godina kasnije Žerjavić je u novoj knjizi posebnu pozornost posvetio opće prihvaćenom broju jasenovačkih žrtava, znanstveno dokazujući njegovu neodrživost («Opsesije i megalomanije oko Jasenovca i Bleiburga«, Globus, Zagreb, 1992). Svi spomenuti hrvatski znanstvenici, istina, spominju, uz velikosrpska nastojanja da se hrvatskome narodu nametne kolektivni zločinački kompleks, i reparacijske zahtjeve jugoslavenskih vlasti zbog kojih su demografske žrtve prikazane kao stvarne ljudske žrtve, no tek usputno i, čini se, ne pridavajući im primjereni važnost. To je tek kasnije učinio Zoran Janjetović, rođeni Zagrepčanin koji živi u Beogradu, i to vrlo temeljito i sustavno, objavljujući brojne nepoznate dokumente iz Diplomatskog arhiva Ministarstva vanjskih poslova Srbije i Političkog arhiva njemačkog Ministarstva vanjskih poslova («Od Auschwitzta do Brijuna - Pitanje odštete žrtvama nacizma u ju-

Antifašistički borci krivi su za »700.000 žrtava u Jasenovcu«

● Subnorovci su u brojnim prigodama, i pismeno i usmeno, »podgrijavali« izmišljeni broj o jasenovačkim žrtvama

goslavensko-zapadnonjemačkim odnosima«, Srednja Europa, Zagreb, 2007). Iz tih se dokumenata, pored ostaloga, nameće zaključak da je nakon završetka Drugoga svjetskog rata Savez udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata odrađivao »priljavi posao« za ondašnje jugoslavenske vlasti u njihovim reparacijskim zahtjevima. Da bi se izvršio pritisak

»U igru je ubačen Savez udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata (SUBNOR) koji se trebao obratiti Međunarodnoj federaciji bivših boraca pismom u kojem bi - pozivajući se na 1.700.000 žrtava koje je Jugoslavija dala 'za svoje oslobođenje i za oslobođenje Europe' - zamolio podršku jugoslavenskom zahtjevu za odštetu... Zanimljivo je i autorstvo tog dopisa koji je poslan Međunarodnoj federaciji u Pariz g. 1962. On je, naime, nastao u krugovima jugoslavenske diplomacije, ili bar na njezin poticaj i u njezinoj redakciji.«

na njemačke vlasti za isplatom što veće ratne odštete, antifašistički borci su širili u inozemstvu izmišljeni broj od 1.700.000 stvarnih žrtava, koji je bio moguć jedino s tobožnjih 700.000 ubijenih u Jasenovcu. Tako su subnorovci kao proizvedena ruka vladajuće Komunističke partije počinili veliki povijesni zločin protiv hrvatskoga naroda, svjesno sudjelujući u preuveličavanju jasenovačkih žrtava. Izravni su krivci za tobožnjih »700.000 žrtava u Jasenovcu«, a u svemu tome je najsrmatnija uloga i hrvatskih antifašističkih boraca kojima, izgleda, nije bilo nimalo stalo do vlastitog naroda i njegove budućnosti.

»Matematičar« Josip Broz Tito

Umjesto da dignu glas protiv jasenovačkog mita i klevetanja Hrvata koji su sustavno i organizirano šireni po svijetu, oni su odmah, kao njegovi najvjerniji sinovi, stali uz Josipa Broza Tita koji je već u svibnju 1945. »u Ljubljani izjavio da je Jugoslavija u toku Drugog svjetskog rata imala 1,7 milijuna gubitaka života svog stanovništva« (Žerjavić, »Opsesije i megalomanije...«, str. 15). Matematičke tvrdnje »najvećeg sina svih jugoslavenskih naroda i narod-

nosti«, koje su podrazumijevale 700.000 jasenovačkih žrtava, postale su temelj svih kasnijih zahtjeva i pregovora jugoslavenskih vlasti: »Službeno je podnesen podatak Pariškoj međunarodnoj reparacijskoj komisiji godine 1946. (krivo otisnuta godina jer je konferencija o reparacijama održana od 9. studenoga do 21. prosinca 1945, op. T. V.) od naše

vlade iznosi 1.706.000, u koji je broj uključen i gubitak 305.000 poginulih boraca« (Žerjavić, isto).

Međutim, taj je broj ne samo njemačkim vlastima bio neprihvatljiv, koje su ga u pregovorima dovodile pod upitnik i odbijale ga, nego su i same jugoslavenske vlasti znale da on nije utemeljen: »Što se tiče najvažnijeg broja, onoga koji se odnosi na osobe koje su izgubile život, za njega znamo da je bio izmišljen [sva su isticanja moja, T. V.] odnosno da je bio rezultat proračuna demografskih gubitaka (tj. poginulih, umrlih prirodnom smrću i zbog rata nerodenih) koji je načinio tadašnji student matematike Vladeta Vučković. Pokušaj da se on stvarno i dokumentira izvršile su i državna komisija i pokrajinske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača tek 1946, ali izgleda da je on završio neuspjehom jer rezultati nisu nikada objavljeni« (Janjetović: »Od Auschwitzta...«, str. 22).

Iz »kuhinje« jugoslavenske diplomacije

Kad god bi jugoslavenske pregovaračke pozicije bile oslabljene, »na scenu« je dolazio SUBNOR: »Da bi se izvršio pritisak na SRNJ, u igru je

ubačen Savez udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata (SUBNOR) koji se trebao obratiti Međunarodnoj federaciji bivših boraca pismom u kojem bi - pozivajući se na 1.700.000 žrtava koje je Jugoslavija dala 'za svoje oslobođenje i za oslobođenje Europe' - zamolio podršku jugoslavenskom zahtjevu za odštetu, koji je bio 'moralno i pravno nepobitan', a predstavljao je 'samo mali dio i posebno osjetljiv vid šire obveze da se nadoknadi materijalna i moralna šteta'« (Janjetović, isto, str. 42).

Subnorovsko pozivanje na moral doista je bio vrhunac licemjerja i beskrupuloznosti, budući da o moralnoj šteti nanesej cijelome jednom narodu, hrvatskome, nitko nije smio ni pomišljati.

Zanimljivo je i autorstvo tog dopisa koji je poslan Međunarodnoj federaciji u Pariz g. 1962. On je, naime, nastao u krugovima jugoslavenske diplomacije, ili bar na njezin poticaj i u njezinoj redakciji (isto, str. 42). Nacrta pisma u Diplomatskom arhivu u Beogradu nosi datum od 31. listopada 1962. (isto, fusnota 31, str. 151), a trebao je poslužiti i za »unutarjnu uporabu« jer je bilo predviđeno njegovo objavljivanje u boračkim glasilima »4. julu« i »Biltenu SUBNOR-a«. Taj se uhodani diplomatsko-politički postupak često ponavljao, pa je dobro spomenuti barem neke slučajeve. Tako je npr. upravitelj Službe za zaštitu jugoslavenskih interesa u Bonnu Milan Georgijević u kolovozu 1965. ponovno predložio da se »izvrši pritisak preko postojećeg kongresa SUBNOR-a«

(isto, str. 60). I nekadašnji savezni tajnik za vanjske poslove Mirko Tepavac je u razgovoru s njemačkim ministrom vanjskih poslova i vicekancelarom Walterom Scheelom u studenom 1970. »diplomatski zaprijetio nezadovoljstvom jugoslavenske javnosti, delegata Savezne skupštine i akcijama SUBNOR-a, koje jugoslavenska vlada navodno neće moći prigušiti« (isto, str. 99).

Kada su njemački sugovornici upozorili da su jugoslavenska »javnost« i SUBNOR »prevršili mjeru«, tada su komunistički vlastodršci galantno »prali ruke« od svega, kao što je to bilo i g. 1968: »Jugoslavenski veleposlanik u Bonnu je, naravno, demantirao da SIV stoji iza učestalih napisa u tisku i stava SUBNOR-a, ukazujući na suzdržanu reakciju SIV-a i DSIP-a na njih« (str. 69).

Na kraju, zanimljivo je spomenuti još jedan zaključak koji donosi Janjetovićeva knjiga: »Nije ni postojala namjera da se novac koji bi se eventualno dobio na ime odštete žrtvama nacističkog progona tim žrtvama i isplati« (isto, str. 36).

Danas je pitanje ratne odštete »završena priča«. Ostao je, nažalost, njezin najbitniji dio: - »700.000 žrtava u Jasenovcu« - na sramotu antifašističkih boraca! ■